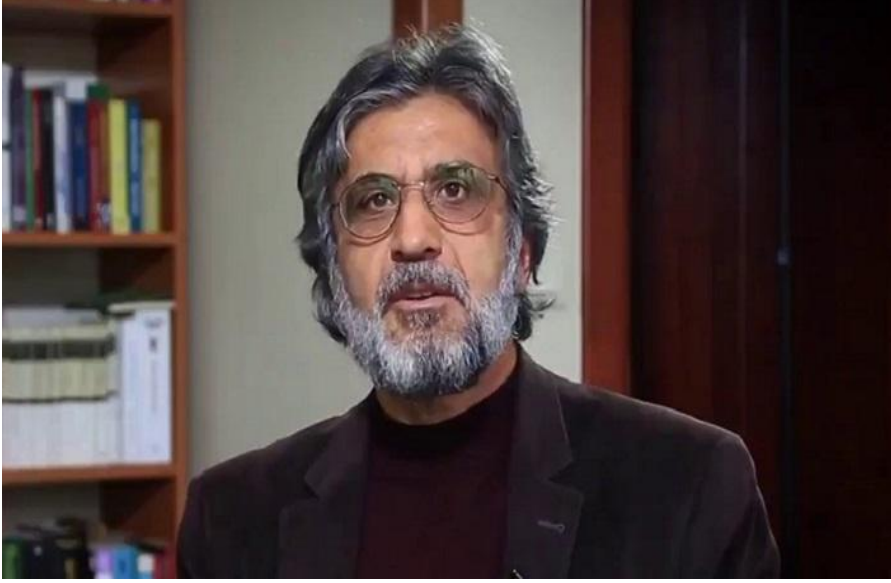

SÛRETİ İLE SÎRETİ ARASINDA AKİF EMRE

İhsan FAZLIOĞLU

<https://www.dunyabizim.com/mercek-alti/ihsan-fazlioglu-sreti-ile-sreti-arasinda-akif-emre-h35453.html>

23 Mayıs 2021

Bir insan hakkında ifadede bulunmak, bu ifadeyi de ibareye dönüştürmek zannedildiğinin tersine oldukça zordur. Çünkü bir kişiyle belirli bir mesafeden kurduğunuz beşerî *ilişkinin* verilerinden elde ettiğiniz *tanıma*, bir *yaşantı* olarak size anlamlı bir resim verse de, bu yaşantıyı ifadeleştirdiğiniz ya da ibareleştirdiğinizde, ister istemez sınırlı *örüntülerle* yetinmek zorunda kalırsınız. Çünkü her tanımlama teşebbüsü bir *sınırlama* etkinliğidir aynı zamanda. Öte yandan resme eşlik eden *anlam*, ifade ve ibarede içkin olsa da, tabir edilerek yeniden üretilmesiyle, ilk varlığa geldiği mekânsal-zamansal bağlamı yitirdiğinden gittikçe silikleşecek, yeniden şekillenecektir. Bu çerçevede kişi hakkında her anlatı sözcüklerle yapılan bir tür fotoğraf çekmeye benzer. İlginçtir ki, bu kişinin kendi hakkındaki ben-anlatısı için de geçerlidir. Bu durum sadece dilin imkânlarına indirgenerek açıklanamaz; bizâtihi her tür gerçekliğin tanımlanma, sınırlanma, belirlenme vb... etkinliklere karşı direnme, hatta çekilme gibi karşı-oluşları da dikkate almak gerekir. Kişi söz konusu olduğunda bu tespitin toplumsal düzlemde daha tehlikeli bir sonucu vardır. Çünkü tanımlanan kişi, dondurma ve sabitlemenin doğal sonucu olarak 'idealize' edilir yani bir fikre, bir ideye, içeriksiz bir forma

dönüştürülür. Bir ide haline getirilen kişi de, ulaşılamaz olduğundan, artık genç nesiller tarafından ‘*örnek*’ alınmaz, alınamaz...

Akif Emre hakkında aşağıda dile getireceklerim bu iki temel tehlike eşliğinde okunmalıdır. Büyük oranda belirli ancak parçalı bir mekânsal-zamansal süreçte yaşanan ilişkinin ifade ve ibaresi, idealize etmekten kaçınmaya çalışan, ama aynı zamanda bu sürecin belirli bir açıdan örüntüsel anlamda çerçevelenmesi olarak görülmelidir. Daha yalın bir deyişle, söz konusu mekânsal-zamansal *ilişki* soru konusu kılındığında, yani bu yaşanmışlık deneyimi içinde “Akif Emre, sizin için ne ‘anlam’ ifade ediyor?” denildiğinde, kasdî bir yönlendirmeye muhatap olmaksızın muhayyilede hayatiyet kazanan resmin, doğrudan ifade ve ibare düzeyinde kavramsal bir modellenmesi şeklinde mütalaa edilmelidir. Bu modellemenin Akif Emre ile yaşadığım hem bireysel hem de kamusal ortamlardaki deneyimin verilerden hareketle oluşturulduğuna; ancak bazı özel arka-planlara sahip olduğuna da dikkat kesilmelidir. Kısaca hem sevinç hem de çığlık duygu durumundan çıkıp bir ifade ve ibareye dönüştüğünde *hissiyatını* ve *hassasiyetini* kaybeder; yeniden bir duygu durumuna dönüşmesinin asgarî şartı, hiç şüphesiz, yeniden *hissetmektir*; akl etmek değil...

Türkçe’de kullanılan surat sözcüğü *sûret* sözcüğünün tahrif edilmiş hâlidir. Sözlüklerde genel olarak “şekil, görüntü, resim” gibi ikincil anlamlarıyla yer alan bu sözcüğün, felsefe-bilim geleneğimizi unuttuğumuzdan aslı anlamı geri çekilmiştir. Elbette bu yazı çerçevesinde *sûret* sözcüğünün felsefî çözümlemesine girişmeyecek, yalnızca konumuz çerçevesinde anlamını belirlemeye çalışacağız. *Sûret*, en genel anlamıyla “maddeye türsel özelliğini kazandıran ne-ise-ne”dir. Örnek olarak, bizi insan kılan katmanlı ve karmaşık maddî yapımız değil, o maddeye eklenen ve onu ‘insan’a dönüştüren türsel *sûrettir*. Dış-dünya’da madde ve *sûret* birliktedir; ayrılamazlar. Zihindeki idrakleri ise maddenin *cinse*, *sûretin* de *fasla* tercüme edilip bir araya getirilmesi yani *mâhiyet* ile mümkündür. İşte *sûret*, zihnî anlamda da *mâhiyet*, özellikle bunun mukavvim unsuru fasıl, insan yüzünde müşahede edildiğinden insan yüzüne surat denilmiştir. Çünkü *sûretimizin* gölgesi suratımıza düşer. Nasıl ki, kadîm felsefî gelenekte *sûret*, akılla bakma (*nazara fi...*) yoluyla bilinmeyi, tanınmayı mümkün kılarsa, insanın surati da gözle bakma (*nazara ilâ...*) yoluyla onun bilinmesi ve tanınmasına imkân tanır. Elbette şimdiye değin dile getirilenler hakikî değil mecâzî anlamlarıyla dikkate alınmalı ve *denmek istenene* yani *manaya* delâletleri cihetlerinden okunmalıdırlar.

Sîret ise, aslında kişinin sîretini yani kendini insan kılan her ne-ise-ne'yi yaşamasıdır. Ancak bu noktada şu soru sorulabilir: Herkes sîretini, sîretine yani 'örnek-yol'a dönüştürebilir mi? Çünkü şimdiye değin denilenler şöyle bir sonucu zorunlu kılar: İnsan, suratına düşen sîretinin gölgesini bir ömür boyu takip ederse, bu takip örnek alınacak bir sîrete dönüşür; başka bir deyişle böyle bir kişinin adımladığı mekân, başkaları tarafından da yürünebilecek bir '*örnek yol*' hâlini alır. Tersisi durumda ortaya "suratsız (: yüz­süz) insan" çıkar yani kendini insan kılan sîretine uygun davranmayan, sîretine yansıtmayan, bu nedenle de suratından sîretinin gölgesi müşâhede edilemeyen kişi... İşte kişisel kanım, Akif Emre, sîretini, suratına yansıtan ve suratına düşen sîretinin gölgesini bir ömür boyu takip eden, bu nedenle de sîretini sîrete dönüştüren, sonraki nesillerin de belirli yönlerden örnek alabileceği bir misâl, yürüyebileceği bir örnek-yol hâline getirebilen bir kişidir.

Söz konusu örneğin, belirli mekân ve zamanlarda kendisi hakkında edindiğim, parçalı ve kısıtlı verilere bağlı bu silik resim çerçevesindeki en temel özellikleri nelerdir diye kendi kendime sorduğumda şöyle bir sıralama da bulunabilirim diye düşünüyorum: Öncelikle yukarıda işaretlenen noktalar muvacehesinde en önemli özelliğin '*haysiyet*' olduğu söylenebilir. Haysiyet sözcüğünü derin idrak için günlük hayatta kızıldığında kişilerin birbirine karşı bağırarak seslendirdikleri hakaret anlamındaki *haysiyetsiz* kelimesini de göz önünde bulundurmak gerekir. Bir kişi niçin haysiyetsiz olarak nitelendirilir ve hakaret edilen kişide neyin eksikliğine delâlet eder? Haysiyet sözcüğü '*min hays*' ifadesi ile birlikte düşünülürse meramımızı daha iyi çerçeveleyebiliriz. Çünkü bu ifade bir şeyi tanımlarken kullanılır ve tanımın yönünü gösterir. Örnek olarak "Ali, min hays el-tâlib" dendiğinde Ali'nin "öğrenci olmak haysiyetiyle" dikkate alındığına işaret edilir. Ancak, "Ali, min hays el-

insân” dediğinde ise Ali’nin insan olmak haysiyetiyle göz önünde bulundurulduğu söylenilmiş olur. Öyleyse, ‘haysiyet’ bir kişi için kullanıldığında, o kişiyi insan kılan en temel niteliğine, özellikle *düşünme* ve *konuşma* yetisini birlikte içeren nutk özelliğine, kısaca *insanlığın* atıf yapar. Bu anlatılanlar ışığında *haysiyetli olmak*, *insan-olmak*; daha ayrıntılı olarak *insan olmayı mümkün kılan en temel niteliğe göre davranmak* demektir; ancak buradaki vurgunun yönü, dikkat edilirse, tıpkı sûret ile surat arasındaki ilişkide olduğu gibi, kişinin insan olma şeklini günlük yaşamında *eylemlerinde* göstermesi, yansıtması, tecessüm ettirmesi, somut bir biçimde temsil etmesidir. İşte ancak bu şartlardır ki, sûret, sîrete dönüşür, dönüşebilir.

İnsanlığımızı yani sûretimizi yüzümüzde izhâr etmek yani surat ile eylemlerimizde temsil etmek yani haysiyet, oldukça zor ve yorucudur; çünkü ömür denilen süreçte bu izhâr ve temsil bir kerelik değildir, tersine süreklilik talep eder. Bu nedenle, *ciddiyet*, dâim *dikkat* ve çok tehlikeli olan *tutarlılık* isterler. Tutarlık sözcüğünü tehlikeli olarak adlandırdım çünkü zihni-akli yani fikirlerdeki tutarlılık ile eylemlerdeki tutarlılık oldukça iki farklı tutuma işaret ederler. Fikirlerdeki tutarlılık düşünce için beklenen, olumlu bir hâl iken, eylemlerdeki tutarlılık kişiyi oldukça gerer; günlük yaşamdaki binlerce farklı değişken dikkate alındığında ise yorar. Nitekim, bir müzakeremizde Akif Emre, bir olay hakkındaki yaklaşımına yönelik bir öz-eleştiriye bulduktan sonra şöyle demişti: “Keşke bu kadar köşeli olmasaydım; bu beni yoruyor..!” Ciddiyet, dikkat ve tutarlılık ile bunların yarattığı gerginlik ve yorgunluk ise insanda bir *öfke* üretir. Bu öfkenin kaynağı, görüldüğü üzere günlük olgu ve olaylar ile psikolojik sâikler değildir ve başkalarından daha çok kişinin kendine yöneliktir. Akif Emre’de, yakın çevresindeki kişilerin özellikle inanç ve fikirleri ile eylemleri arasında gördüğü tutarsızlıklar karşısında hâsıl olan öfkenin temel nedeni, kanımca budur. Ancak tekrarda fayda var: Bu öfke karşındakilerden daha çok kendine yöneliktir; bu nedenle saldırmayı ve bağırmağı değil, geri-çekilmeyi ve dahi gittikçe münzevileşmeyi getirir. Öyle de olmuştur! Kendi içine çekilmek, hicret etmek, bedeli ağır olmakla birlikte diğer hasletlerle birleştiğinde, kişinin kendine *zâtî/öz saygısını* besler; çevresi için de saygın kılar. İşte, sûretin sîrete dönüşmesi yani başkaları için örnek-yol hâlini alması, en nihayetinde kişinin saygın bir temsilde sürekli temessül edilebilmesi ile mümkündür.

EK: Ehl-i dikkat hakikatli bir adam: Akif Emre

En zor şeydir bir insanın kapladığı yeri hakkı-ile tutması... Her dâim hak-ile olması... Akif Emre, şehâdet ederim ki, kapladığı yeri hakkı ile tutan, her dâim hak-ile olan hakikî bir dervîşti. “Huzûr, her dâim O’nun huzûrunda hâzır olma bilincidir; çünkü ancak hâzır olanlar huzûr bulurlar.” cümlemi çok beğendiğini söylemişti bir gün ve eklemişti: “Ben buna ‘ölümü yaşamak’ diyorum.” ‘Ölümü yaşamak’ yani ‘dâim dikkat’... Onun için kendisini ‘ehl-i dikkat’ olarak adlandırmıştım. ‘Dikkat’ sözcüğünün köküne ‘dikkat’ edilirse, “inceltme, ince eleyip sık dokuma, ayrıntılı olma, kılı kırk yarma” gibi anlamları olduğu görülür; ayrıca “dakîka” sözcüğünde olduğu gibi ânın derin bir idraki olduğu da hissedilebilir. Tüm denilenler basit anlamıyla bir iş yaparken gösterilen hassasiyetlerle ilgili değil; tersine yaşarken, ifrât ve tefrîte düşmeksizin, yola ilişkin bilinçli bir yordamın eşliğinde yürümek demek... Bir kedinin avı karşısındaki gergin yakaza hâli; en son sınırına dayanmış yay gibi; en küçük bir ânı bile fevt etmemek için... Kısaca şuûr... Bu nedenledir ki, her zaman yorgun bir hâli vardı. Dalgınlığının nedeniydi dalgıçlığı... Yaşadığı zamanın şâhidi olmak kolay değildir; bunun için tüm ânları sürekli taramak; deyiş yerindeyse bir râsîd gibi sınırsız bir mekândaki olgu ve olayların her hareketini gözlemleyip anlamlı cümlelere dönüştürmek ve sonra da geleceği ön-görececek şekilde yorumlamak gerekir. Tüm bunları yaparken de hak-ile olmak, hakikat-ile yürümek; şahsî menfaati için yan-yollara sapmamak... Ve Âmen-tu’sunun bedelini ödemeyi göze almak.. Akif Emre, istikâmeti muhkem, hakikatli bir şâhiddi; çağının, zamanının, ânının şâhidi... Âmen-tu’sunun bedelini ödemeyi göze almıştı; ödedi de... Ben de öyle olduğuna şehâdet ediyorum... Kendisine rahmet, sevenlerine sabır diliyorum.

(Ek olarak verilen yazı Arka Kapak derginde, Haziran 2017'de yayınlanmıştır).

Not: Yazı içindeki görseller Düşünen Şehir dergisinden alınmıştır.

Yayın Tarihi: 23 Mayıs 2021 Pazar 09:30Güncelleme Tarihi: 23 Mayıs 2021, 10:23

- #İhsan Fazlıoğlu,
- #Düşünen Şehir,
- #Akif Emre